א **איתיביה** [הקשה עליו] עוד רבא על רב נחמן הסבור שבזמן שבית המקדש קיים, אין לכהן זכות בבכור תם כשהוא חי, ממה ששנינו בברייתא: אף **שבבכור** אין דין פדיון (שאין הוא יוצא מידי קדושתו על ידי פדיונו) וכפי **שנאמר** "אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז **לא תפדה** קודש הם את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחוח לה'" (במדבר יח, יז), ומכל מקום **נמכר הוא** על ידי הכהן לכהן אחר שאוכלו כדין בכור. ונדון: **במאי עסקינן** [במה, באיזה זמן, עוסקים אנו] בברייתא זו? **אילימא** [אם נאמר] שמדובר בה **בזמן הזה** שלאחר חורבן המקדש — **אימא סיפא** [אמור את סופו] של אותו הכתוב "**את דמם תזרוק על המזבח**", וכי **בזמן הזה** שלאחר חורבן הבית **מי איכא** [האם יש] **מזבח?! אלא פשיטא** [פשוט] שמדובר **בזמן שבית המקדש קיים**. ועוד: **ובמאי** [ובמה, באיזה בכור] מדובר בכתוב זה? **אילימא** [אם נאמר] שמדובר **בבכור בעל מום** — ודאי אינו כן, שכן **אימא סיפא** [אמור את סופו] של הפסוק "**את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר**", **ומי חזי** [והאם ראוי] בכור בעל מום **להקרבה** על המזבח?! **אלא לאו** [האם לא] מדובר **בבכור תם** (שאינו בעל מום), **וקתני** [ושנינו] בברייתא זו בדינו **שנמכר הוא. אלמא אית להו** [הרי איפוא יש להם] **לכהן זכייה בגוויה** [בו, בבכור תם בעודו חי], וקשה לשיטת רב נחמן! ודחה רב נחמן: **מידי איריא** [וכי הדברים מכוונים] שכל חלקי הפסוק יהיה עניינם אחד?! אפשר לחלק ולומר כי **רישא** [ההתחלה] של הפסוק, ממנו למדנו שאין לבכור פדיון אבל יש לו מכירה — עוסקת **בבכור בעל מום**, שאינו ראוי להקרבה, ונמכר. ואילו **סיפא** [סוף] הפסוק שעניינו דיני הקרבת דמו וחלביו של הבכור — עוסק **בבכור** שהוא **תם** הראוי להקרבה, וזה אינו נמכר.

ב ומקשים עוד על שיטתו זו של רב נחמן. **מתיב** [מקשה] **רב משרשיא** ממה ששנינו במשנה: **כהנת** (אשת כהן) **שנתערבה ולדה בולד שפחתה**, ואין ידוע מיהו בן הכהן ומיהו עבדו של הכהן. הרי כאשר **הגדילו התערובות** הללו — **משחררין** (כותבים שטר שחרור מעבדות) **זה את זה**. וכל עוד לא שחררו זה את זה, אף שכל אחד מהם ספק, אם הוא כהן או עבד, מכל מקום **שניהם אוכלין בתרומה**, שכן שניהם זכאים לאכול מן התרומה, שהרי אף עבדו של הכהן אוכל בתרומת אדוניו, וכן נוהגים שניהם (מן הספק) בדיני הכהנים: **חולקין** (זכאים לקבל) רק **חלק אחד** מן התרומה הניתנת לכהן **על הגורן**, שהרי מבין שניהם רק אחד כהן הוא. **ובכורן** של כל אחד מהם, מה דינו? שהרי הבכור התם צריך להקריב את אמוריו, והכהן המקריבו זכאי לאכול את בשרו, שאין הבכור התם נאכל אלא לכהנים, ולא לישראל. ושני אלה, שאין ידוע מי מהם הוא הכהן — דינם של הבכורות הנולדים להם **שירעו עד שיסתאבו** (יפול בהם מום), שכן משנפל בהם מום מותרים הם באכילה אף לישראל, **ויֵאכלו** לשניהם **במומן**. ויש לברר את דברי המשנה: **במאי עסקינן** [במה, באיזה זמן עוסקים אנו] במשנה זו? **אילימא** [אם נאמר] שמדובר **בזמן הזה** שלאחר חורבן הבית — יש לשאול: **מאי שנא דידן ומאי שנא דידהו** [מה שונה דין הבכור שלנו, הנולד לישראל ודאי, ומה שונה דין הבכור שלהם]? הרי בבכורות **דידן נמי** [שלנו גם כן] **מומין בעינן** [צריכים אנו] על מנת להתיר אכילתם. **אלא לאו** [האם לא] נסיק שמדובר במשנה **בזמן שבית המקדש** היה **קיים**. ומשמיעתנו המשנה, שאף שבזמן המקדש בכור תם הנולד לישראל ניתן לכהן להקריבו ולאוכלו, מכל מקום במקרה זה של התערובת, אין הבכור של אחד מהם, ניתן לאחד מהם, שהרי יתכן ואינו כהן ואסור בעבודת הקרבנות ובאכילת הבכור. ומכאן נסיק: **אי אמרת בשלמא אית להו** [זה נחוץ אם אתה אומר שיש להם] **לכהן זכייה בגוויה** [בתוכו, בבכור] — **שפיר** [יפה, מובן דין זה] שמחזיקים שני אלה בבכורות שנולדו להם, מכח הטענה שאולי הוא כהן, **אלא אי אמרת לית ליה** [אם אתה אומר שאין לו] לכהן זכות בבכור — מדוע מניחים אנו להם להשאיר בידיהם את הבכורות? **ליתי** [שיבוא] **הגזבר** של המקדש **ולישקלא** [ויקחנו] את הבכור מידיהם כדי להקריבו! והרי זו איפוא ראיה כנגד שיטת רב נחמן האומר שלכהן אין זכות בבכור התם, בזמן בית המקדש. ודוחים: **לעולם** נאמר שמדובר במשנה **בזמן הזה, ודקא קשיא** [וזה שהיה קשה] **לך מאי שנא דידן ומאי שנא דידהו** [מה שונה דין בכור שלנו ומה שונה דין בכור שלהם], והרי אף אנו ממתינים עד שיפול בבכור מום כדי שיותר באכילה? — ההבדל הוא בכך, כי **אנן** [אנחנו], בדין בכור הרגיל — **יהבינן ליה** [נותנים אנו את הבכור לו] **לכהן במומייהו** [במומם], שמשעה שנפל בו מום, אסור לנו לעכב את הבכור בידינו. שאף שהוא בעל מום ומותר לזרים — רכוש הכהן הוא, והמחזיק בבכור ואינו מוסרו לכהן — הריהו גוזל את הכהן. ואילו **אינהו** [הם], במקרה מסויים זה של תערובת הכהן והעבד — **כיון דאיכא בהו** [שיש בהם, בכל אחד מהם], מצד הספק, **מקצת כהן** — **מפקע ליה** [מפקיע כל אחד מהם אותו, את הבכור שבידו] מליתנו **לכהנים**, שהרי הוא משיב לכל כהן הבא לתבוע ממנו את הבכור, שהוא עצמו כהן והוא שזכה בבכור.

ג **לישנא אחרינא** [לשון אחר] בקושיית רב משרשיא על רב נחמן: אם תאמר שהמשנה עוסקת **בזמן הזה** שאין בית המקדש קיים — יש לשאול: **מאי איריא** [מדוע דווקא] **בבכורות דהלין** [של אלו] שני **הספיקות** (המסופקים מיהם) השמיעתנו המשנה שדינם של הבכורות הנולדים להם שירעו עד שיפול בהם מום, והרי דין זה **אפילו** בבכורות **דידן נמי** [שלנו, ישראלים רגילים, שאין בהם ספק כהן, גם כן] הדין הוא **שירעו** עד שיפול בהם מום! **אלא פשיטא** [פשוט] הוא שמדובר במשנה **בזמן שבית המקדש קיים**. ומעתה נוסיף ונשאל: באיזה בכור עוסקת המשנה? **אי** [ואם] המדובר **בבכור בעל מום** — מה מקום יש לומר במשנה בענין הבכורות הללו "**ירעו עד שיסתאבו** (יפול בהם מום)? **הא** [הרי] הם **מסואבין וקיימין** [ועומדים]! **אלא פשיטא** [פשוט] הוא שמדובר במשנה **בתמין, והכי** [וכך] **הוא** דווקא דינם של אלה בני התערובת **דלא מזבני** [שהם אינם מוכרים] את הבכורות שלהם, שהרי כל אחד מהם הוא ספק ישראל, ואפשר שחייב הוא מכח זה לתתו לכהן. ואולם אם היו אלה כהנים **ודאי** — מותר היה להם למכור את הבכור שלהם, אף בזמן בית המקדש ואף שהוא תם חי. והרי זו איפוא ראיה נגד שיטת רב נחמן! ומשיבים: **לעולם** לשיטת רב נחמן יש לומר שהמשנה עוסקת **בזמן הזה, מאי קשיא** [מה שהיה קשה] **לך**, שאם כן בזמן הזה **אפילו** בכורות **דילן נמי** [שלנו, אצל ישראלים רגילים, גם כן] דינם הוא **שירעו** עד שיסתאבו ורק אז מותר למוכרם? התשובה לכך היא שיש הבדל בין דיננו לדינם של התערובות הללו. שכן אנחנו **לא מצינו מדחית ליה** [איננו יכולים לדחות אותו] את **הכהן** הבא לקחת את הבכור מידינו, משום **שלא אית** [שאין] **כאן** אצלנו **ספק כהונה**, ואין אנו יכולים לעכב את הבכור בידינו.

א **איתיביה**: [א]**בְּבְכוֹר נֶאֱמַר "לֹא תִפְדֶּה" — וְנִמְכָּר הוּא. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בַּזְּמַן הַזֶּה — אֵימָא סֵיפָא "וְאֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ", בַּזְּמַן הַזֶּה מִי אִיכָּא מִזְבֵּחַ? אֶלָּא פְּשִׁיטָא — בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים. וּבְמַאי? אִילֵימָא בְּבַעַל מוּם — אֵימָא סֵיפָא "וְאֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר" — מִי חָזֵי לְהַקְרָבָה? אֶלָּא לָאו — בְּתָם, וְקָתָנֵי "נִמְכָּר הוּא" אַלְמָא אִית לְהוּ לַכֹּהֵן זְכִיָּיה בְּגַוֵּיהּ! מִידִּי אִירְיָא? רֵישָׁא — בְּבַעַל מוּם, סֵיפָא — בְּתָם.**

ב **מְתִיב רַב מְשַׁרְשִׁיָּא: [ב]כֹּהֶנֶת שֶׁנִּתְעָרְבָה וְלָדָהּ בְּוֹלֶד שִׁפְחָתָהּ, הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרוּבוֹת — מְשַׁחְרְרִין זֶה אֶת זֶה, וּשְׁנֵיהֶם אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה, וְחוֹלְקִין חֵלֶק אֶחָד עַל הַגּוֹרֶן. בְּכוֹרָן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בַּזְּמַן הַזֶּה — מַאי שְׁנָא דִּידָן וּמַאי שְׁנָא דִּידְהוּ? דִּידָן נַמִּי מוּמִין בָּעֵינַן! אֶלָּא לָאו — בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אִית לְהוּ לַכֹּהֵן זְכִיָּיה בְּגַוֵּיהּ — שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לִית לֵיהּ — לֵיתֵי גִּזְבָּר וְלִישַׁקְלָא! לְעוֹלָם בַּזְּמַן הַזֶּה, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: מַאי שְׁנָא דִּידָן וּמַאי שְׁנָא דִּידְהוּ? אֲנַן — יָהֲבִינַן לֵיהּ לַכֹּהֵן בְּמוּמַיְיהוּ, אִינְהוּ — כֵּיוָן דְּאִיכָּא בְּהוּ מִקְצָת כֹּהֵן — מַפְקַע לֵיהּ לַכֹּהֲנִים.**

ג **לִישָׁנָא אַחֲרִינָא. בַּזְּמַן הַזֶּה — מַאי אִירְיָא בְּכוֹרוֹת דְּהָלֵין סְפֵיקוֹת, אֲפִילּוּ דִּידָן נַמִּי יִרְעוּ! אֶלָּא פְּשִׁיטָא בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים. וְאִי בְּבַעַל מוּם — יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ? הָא מְסוֹאָבִין וְקָיְימִין! אֶלָּא פְּשִׁיטָא — בְּתַמִּין וְהָכִי הוּא דְּלָא מִזַּבְּנִי וַדַּאי! לְעוֹלָם בַּזְּמַן הַזֶּה, מַאי קַשְׁיָא לָךְ: אֲפִילּוּ דִּילָן נַמִּי יִרְעוּ — לָא מָצֵינוּ מַדְחִית לֵיהּ לַכֹּהֵן, דְּלָא אִית כָּאן סְפֵק כְּהוּנָּה.**

בבכור נאמר לא תפדה — פדיון אין לו, שיכנס הפדיון בקדושה והוא יצא לחולין. **אבל נמכר הוא** — ונאכל בקדושה. וזו היא קדושה: שלא ישחטנו באיטליז, ולא יקצצנו בגיטרא. **אימא סיפא** — דקרא ד"לא תפדה". **רישא דקרא בבעל מום** — להכי דייקינן: ונמכר הוא, וסופיה דכתיב "ואת דמם תזרוק" — בתם. **בולד שפחתה** — ואין יודע אי זה כהן ואי זה עבד. **משחררין זה את זה** — כל אחד ואחד כותב: אם אני הרב ואתה העבד — הרי אתה בן חורין. ויהיו מותרים שניהם בבת ישראל. **ושניהם** אוכלין בתרומה — כל זמן שלא שחררו זה את זה, דעבד כהן נמי אכיל בתרומה. **וחולקין חלק אחד על הגורן** — כלומר, כששניהן ביחד נותנין להן תרומה בבית הגרנות. אבל לאחד מהן — אין חולקין עד שיבוא חבירו, דשמא זה הוא העבד. וסברא ליה להאי תנא דאין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דילמא אתי לאסוקיה ליוחסין. **ובכורן** — של הני תערובות, אם יולד בכור בהמה בעדלן — ירעה כו' כדמפרש. **מאי שנא דידן מדידהו** — דידן נמי אין לו תקנה עד שיומם. והשתא מאן דקא מותיב — לא אסיק אדעתיה סיפא, דקתני: יאכל במומו לבעליו. ואילו דידן הוה יהבינן ליה לכהן במומו, ורב נחמן משני לה הכי במסקנא דמילתא. **אלא לאו בזמן המקדש** — ודידן הוה יהבינן לכהן לאקרוביה, ואילו דידהו זכי להו. אף על גב דכהן נמי חייבת בהמתו בבכורה, כדאמרינן בבכורות בפרק שני במשנה (יג,ח): לא נפטרו אלא מפדיון הבן ופטר חמור, הני ירעו. משום דבשאר בכורות כהן אינו מפסיד כלום, שמקריב הוא עצמו את אימורי בכור ואוכלו, אבל הני דאיכא חד דזר, אי הוי יהביה בכורה לאקרוביה — הו לא אכלי מיניה, דבכור הם בזמן המקדש אינו נאכל לזרים, כדאמרינן ב"אינהו מקומן" (זבחים נו,ב): הבכור נאכל לכהנים. הלכך ירעה, ולכשיסתאב יאכלנו במומו, דכל חד וחד אמר לכהן "אני כהן" ובכור אני אוכלנו, דכיון דנפל בו מום אין בו אלא איסור גזל — והכא איסור גזל נמי ליכא, דשמא זה כהן וזכה בו, והמוציא מחבירו עליו הראייה.

תוספות

אימא סיפא את דמם תזרוק על המזבח — אסיפא דקרא קאמר.

בבכור נאמר לא תפדה — דלעולם הוא בקדושתו, לענין דאינו נמכר באיטליז ואין נשקל בליטרא.

מסורת הש"ס

א. ב"ק יג,א. בכורות לב,א. תמורה ה,ב. תו"כ ויקרא כז, לב. ילקו"ש תורה תעט. תרעח. תרפב. תשנה.

ב. יבמות צט,א (באורך ושינויים). גיטין מב,ב (בשינוי סדר). ירושלמי יבמות פי"א ה"ה.

גרסות

אימא סיפא — תקטיר יש כת"י בו חסר קטע זה.

ואת דמם במקרא: **את דמם** וכן להלן.

בזמן הזה מי איכא בכתי"מ: **ואי בזמן הזה מי איכא.**

מי חזי להקרבה בכתי"מ: **ומי חזי להקרבה** ובש"מ: **אי בבעל מום מי חזי להקרבה.**

אית להו בכתי"מ ועוד: **אית ליה.**

מידי איריא רישא בבעל מום — מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא רישא בבעל מום.

ושניהם אוכלין בתרומה — על הגורן בכתה"י חסרות מילים אלו.

בכורן ירעו עד שיסתאבו בש"מ וברבינו גרשום: **ותני עלה בכורן ירעו.**

ויאכלו במומן בכתי"מ ועוד: **ויאכלו במומן לבעלים** ויש בכתי"י חסרות מילים אלו וראה ברש"י.

מקצת כהן בכתי"מ: **מקצת לכהן** ויש בכתי"י וכן בש"מ **מקצת כהונה.**

לישנא אחרינא — ואנא כהן בכתי"מ חסר קטע זה.

והכי הוא דלא מזבני ודאי בכתי"מ: **והני הוא דלא מזבני אבל כהנים מזבני ודאי** ובש"מ: **הא כהנים ודאי מזבנין** ובב"ח הגרסה: **והכי הוא דלא מזבני אבל מזבני ודאי.**

לשון

גזבר

מלה זו המופיעה כבר במקרא (עזרא א, ח) שאולה כנראה מן הפרסית העתיקה ganzabara (ganz משמעו אוצר, ו־bara משמעה נושא), ומשמעה — הממונה על האוצרות.

עיונים

מי איכא מזבח... מי חזי להקרבה יש שדנו בניסוח השונה של שני חלקי משפט שאלה זה. שכן את האפשרות הראשונה, שמדובר בזמן הזה, הפריכו מן האמור בסוף "ואת דמם תזרוק על המזבח" ובטיעון "מי איכא (=האם יש) מזבח בזמן הזה", ואילו את האפשרות השניה, שמדובר בזמן שבית המקדש קיים ובבעל מום, הפריכו מן האמור בסוף "ואת דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" בטיעון "מי חזי (=האם ראוי) להקרבה".

ותירצו, שכיון שאף שמן הדין אפשר להקריב אימורים במקומו של המזבח אף כשאין בפועל מזבח, וכגון בזמן הזה (זבחים נט,א ובתוס' שם ד"ה מאי), ואולם מאחר שאין הזריקה נוהגת אלא על המזבח, הרי שבפועל אין ההקטרה יכולה להיעשות. ולכן כשמדובר בזמן זה דוחים בלשון "מי איכא מזבח בזמן הזה". ואולם באפשרות השניה כשמדברים בבעל מום, בו הלא המניעה היא על כל ההקרבה כולה ולכן דוחים בלשון "מי חזי להקרבה" (שו"ת אחיעזר).

אכן יש הסוברים שאין מקטירים אימורים אלא על המזבח (רשב"א מנחות, וכן נראה משיטת רש"י במנחות ובזבחים), ומפרשים שכשדובר באפשרות הראשונה בזמן הזה, אמרו "מי איכא מזבח" כיון שבזמן הזה ראוי לבנות בו מזבח ולהקריב עליו (לשיטת האומרים שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, וכן להלכה. חזו"א. יוס"ד). ואולם באפשרות השניה שמדובר בבעל מום שהוא הרי אינו ראוי להקרבה כלל, לכן אמרו בלשון "מי חזו להקרבה".

אלא לאו בתם המפרשים תהו על הצעה זו, שאם כן מדוע נצרך הכתוב "לא תפדה", שהרי לא מצאנו שפדיון נוהג בתמימים (שטמ"ק).

ויש שהסבירו זאת על פי שיטת ספר החינוך שאיסור פדיית בכור בהמה טהורה נובע ממצות התורה לפדות פטר חמור, ומפני החשש שהיה עולה על דעת בני אדם לפדות (בדומה לפטר חמור) אף בכור בהמה טהורה בבהמה אחרת, ומשום כך נקבעה הלכה שאין הוא נפדה כלל (ואף אם עבר ופדהו — אינו פדוי). והעלו אחרונים מדבריו אלו שאין הבדל בין בכור תם לבכור בעל מום, שזה וזה בכלל האיסור לפדות (מנ"ח). ומעתה יש לומר שאיסור זה נלמד מן הכתוב עצמו ("לא תפדה") (משמ"ה).

כהנת שנתערבה... אית להו לכהן זכייה בגוויה שפיר וטעם הדבר, שכיון שיש לו זכות ממונית בבכור, יכול הוא לעכבו בידו עד שיפול בו מום, שהרי טענתו היא שאין לו להפסיד חלקו. ובאשר לשאלה כיצד הוא מעכבו בידו, שהרי הוא מחוייב להקריבו, ובהשהייתו תחת ידו הינו עובר על איסור "בל תאחר", היו שאכן אמרו שיכול הוא להשהות את הבכור עד שנה אחת בלבד, ולאחר מכן חייב להקריבו. שאלמלא כן, הריהו עובר על "בל תאחר" (שטמ"ק).

ויש שאמרו שיכול להשהותו אף מעבר לשנה, ואינו עובר בכך על "בל תאחר" כיון שאין איסור זה נוהג במקרה זה של תערובות. שכיון שספק הוא, ויש אפשרות שיתברר הספק (אף שהיא אפשרות רחוקה), יכול הוא להשהות את הבכור תחת ידו בטענה שיקריבנו כשיתברר הספק. ואין זה בכלל "בל תאחר" שכן אין הוא נמנע מהקרבה בשל פשיעה, אלא מסיבה מוצדקת (ע"פ שטמ"ק).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

שפיר — משום הכי יש בידו כח לשהותו, ולומר: שמא כהן אני, וזכיתי בו תחילה, ולא אתנו לכהן. ואמתין עד שאוכל, לאוכלו. אלא אי אמרת לית ליה — לכהן זכייה בנכור מחייס, אמאי שבקינן ליה לאפקועיה ממזבח? ליתי גזבר ולשקליה, וליתביה לכהן מעליא, דהא אין בו זכייה אלא ממזבח ואילך. אלא ודאי אית ליה זכייה מחייס בנכור תם, דהא ודאי בתם קמיירי, דקתני: ירעו עד שיסתאבו. לעולם בזמן הזה — ומשום הכי ירעה, דלא חזי להקרבה וזכה בו מחייס. ודילן יהבינן להו לכהנים במומייהו, דלף על גב דהומס ומותר לזריס — מיהו איסור גזל איכא. אבל הכי תערובות ליכא איסור גזל, דכל חד אומר: "אני כהן, וזוכה אני בו". וממון המוטל בספק הוא, והמוציא מחבירו עליו הראיה. בהמתה — גבי עיר הנדחת כתיב (דברים יג) "ואת בהמתה לפי חרב". "בהמתה" — משמע בהמה דידה, שאין לגבוה חלק בה. פרט לכסף מעשר שני שבה — ואליבא דמאן דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא. אין עושין עיר הנדחת כו' — בפרק קמא דסנהדרין מפרש טעמא. היינו בהמתה — דכהן אוכל את הבכור, וישראל את המעשר, ואין לגבוה חלק בהן. שפיר — משום הכי איצטריך קרא למעוטיה, דלא נפיק מ"שללה" ולא שלל שמים, דהאי לאו שלל שמים הוא, דזכה כהן בגוויה. ליתנא אחרינא: אלא פשיטא בתם, והא ממעט לה מתורת "בהמתה", אלמא ממונא דכהן הוא. ומיפרשא נמי כלישנא קמא דמדאיצטריך למכתב "בהמתה" ולא נפקא ליה "משללה" — שמע מינה: אית ליה לכהן זכייה בגוויה מחייס. לרבות קדשים קלים — שאם הפקיד שלמים או בכור או מעשר אצל חבירו, וכפר ונשבע והודה — משלם קרן וחומש וקרבן שבועת הפקדון, לפי שהם ממונו, וקרינא ביה "וכחש בעמיתו". בן עזאי אומר לרבות שלמים — קאמי, דודאי הן ממונו. אבל מעשר — לא, דאיהו לאו ממונו הוא, ולא יכול למוכרו מי ולא שחוטו, לא תם ולא בעל מום. והכי מפרש בפרק "אירבעה אבות נזיקין". לא אמר בן עזאי אלא בבכור — שהפקיד [בכור] אצל אחר, וכפר ונשבע (והודה). אבל שלמים לא היה ממונו, הואיל ואיילא עלייהו קדושה, שטעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק. ומעשר — נמי לא, הואיל ואינו יכול למוכרו. והכי מפרש בפרק קמא דזקיקין (נבא קמא יב,ב). הא דומיא דשלמים קתני — ושלמים בזמן הזה ליכא. דאי בבעל מום הא דומיא דשלמים קתני — ושלמים ודאי שלמים תמימים קא מרבי, דממונן הוא, דאין בהן מעילה מחייס. דבשלמא בנכור גבי כהן — איכא לפלוגי בין תם לבעל מוס, משום דתם איכא למימר: לא זכי ביה כהן אלא משלחן גבוה, והיינו מהקטרת אימורים. ובעל מוס דליית ביה הקרבה — זכי ליה רחמנא מיד. אבל גבי שלמים דישראל, ליכא למימר: ישראל משלחן גבוה זכי, הלכך לא שנא תמין לא שנא בעלי מומין — מחייס זכי בהו. אלא לאו בתם — וקא מיחייב לכופר [בנכור] קרבן שבועה. אלמא, ממונא דכהן הוא (ובנכור).

תוספות

ובמאי אילימא בבעל מום היינו בהמתה — ואם תאמר: לימא דאתיא כרבנן, דאמרי דלאו ממוניה הוא! ויש לומר: דעיקר הקושיא אינה אלא ממעשר, דלכולי עלמא בעל מום ממוניה הוא. הרמ"ה.

אילימא בזמן הזה והא דומיא דשלמים קתני — ובפרק קמא דבבא קמא (יב,ב) פירש רש"י: דבזמן בית המקדש איירי, דהא קרא בשבועת הפקדון איירי בזמן בית המקדש הוא דמחייבין ליה אשם. ונראה דמשום הכי נקט הכא דומיא דשלמים, ולא רצה לומר כדפירש רש"י בבבא קמא (שם) משום דבלאו הכי צריך לומר דומיא דשלמים, כדי להוכיח דבתם איירי ולא בבעל מום, כדאמרינן בסמוך.

ואילו **הני** [אלו] **הספיקות** — **מדחו** [יכולים לדחות] את **הכהן** הבא לקחת מידיהם את הבכור, שכן **כל חד וחד אמר ליה** [אחד ואחד מהם אומר לו] **לכהן**: לא אתן לך, כיון **דאנא** [שאני] **עצמי הריני כהן**, וכן השני אומר: לא אתן כי **אנא** [אני] **כהן**.

ד מיתיבי [מקשים] עוד על שיטת רב נחמן ממה ששנינו בדינה של עיר הנדחת, שממיתים את כל החיים בה, אדם ובהמה, ושורפים את כל הנמצא בה. **ר' שמעון אומר**: לשון **"בהמתה"** באה למעט: שלה ולא של גבוה, **פרט לבהמת בכור** ולבהמת **מעשר שבה**, שאינן נהרגות. וכן הלשון **"שללה"** (שלה ולא של גבוה) באה לומר ששורפים את כל שלל העיר, **פרט לכסף מעשר שני שבה**, ודנים בדבריו: **במאי עסקינן** [במה אנו עוסקים], באיזו תקופה עוסקים דברי ר' שמעון אלה? **אילימא** [אם נאמר] שמדובר **בזמן הזה** לאחר חורבן הבית — **מי איכא** [האם יש, נוהג] בימינו דין **עיר הנדחת? והתנן** [והרי שנינו במשנה]: **אין עושין** (קובעים דינה) של **עיר הנדחת אלא בבית דין של שבעים ואחד**, ואין בית דין שכזה לאחר החורבן! **אלא פשיטא** [פשוט] שמדובר **בזמן בית המקדש קיים**. ונוסיף ונשאל עוד: **במאי** [במה, באיזה בכור המדובר]? **אי נימא** [אם נאמר] שמדובר **בבכור בעל מום** שהוא רכוש הבעלים — מדוע אין ממיתים אף אותו בכלל בהמות אנשי העיר, והרי **היינו** [זהו] בכלל **"בהמתה"** האמורה בפרשה זו, שהרי הוא רכוש הכהן ולא ממון גבוה! **אלא פשיטא** [פשוט] הוא שמדובר **בבכור תם** שעומד להקרבה. ומעתה נדון בדבר: **אי אמרת בשלמא אית ליה** [זה נוח אם אתה אומר שיש לו] לכהן **זכייה בגוייה** [בתוכו] של הבכור התם בזמן שבית המקדש קיים — **שפיר** [יפה, מובן] דינו של ר' שמעון, שאין בכור זה הנמצא בעיר הנדחת נחשב בכלל "בהמתה" של אנשי העיר, אף שהוא רכוש פרטי. **אלא אי אמרת לית ליה** [אם אתה אומר שאין לו] זכייה בבכור התם — **למה לי** ללמוד מכתוב זה שבענין **הבהמה** ("בהמתה"), **תיפוק ליה** [תצא, תילמד, לו] שאין ממיתים את הבכור מהכתוב **"שללה"**, שנדרש: דווקא שלל העיר הוא שנשרף, **ולא שלל שמים**. נמצא שלכהן יש זכייה בבכור התם בזמן הבית, וקשה לשיטת רב נחמן! ומשיבים: **לעולם** מדובר בדברי ר' שמעון בבכור **בעל מום**, **ודקא קשיא** [ומה שהיה קשה] **לך כי היינו** [זהו] בכלל **"בהמתה"**, וראוי להיות מומת, כשאר בהמות אנשי העיר — על כך יש להשיב: אין בעל החיים הנהרג בעיר הנדחת אלא מי **שנאכל בתורת "בהמתה"**, באכילה רגילה של בהמת חולין, **יצאו** מכלל הגדרה זו **הבכור והמעשר — שאינו בכלל** הנאכלים בתורת **"בהמתה"**, כלומר, באכילה רגילה אף בהיותם בעלי מום, **דתנן** [שכן שנינו במשנה]: **כל פסולי המוקדשין** (קדשים שנפל בהם מום, ונפסלו מהקרבה) והריהם נפדים, והרווח ממכירתם הריהו להקדש, ומשום כך, כדי שההקדש לא יפסיד, הריהם **נמכרין באיטליז**, בבית המטבחיים שבמקום השוק, שם מרובים הקונים, ומחירם גבוה, ואין אומרים שיש בזה זלזול בקדשים. וכן הריהם **נשחטין באיטליז**. וכן כשמוכרים את בשרם, הריהם **נשקלין בליטרא** (במשקל), כדרך ששוקלים בשר רגיל. **חוץ מן הבכור ומן** בהמת **המעשר**, שכשנפל בהם מום והותרו לשחיטה, אינם נמכרים ואינם נשחטים אלא בתוך ביתו, ואינם נשקלים בליטרא אלא באומד, כיון **שהנאתן** אינה אלא **לבעלים** (הבכור — לכהן, והמעשר — לבעליו) ולא להקדש, שהרי אין להם פדייה. והואיל ואין להקדש רווח בכך — אין נוהגים בהם מנהג חולין.

ה עוד **מיתיבי** [מקשים] על שיטת **רב** נחמן ממה ששנינו בדין שבועת הפקדון, הכופר בפקדון, שטען חבירו שהפקיד בידו פקדון, וכפר בכך, ונשבע על כך לשקר, שצריך להוסיף חומש על הפקדון, ולהביא קרבן אשם. כאמור: "נפש כי תחטא **ומעלה מעל בה'** וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד.... ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטוא בהנה" (ויקרא ה, כא—כב), שבאה לשון זו "מעל בה'", אף שענין הפרשה הוא בין אדם לחבירו ("וכחש בעמיתו") — **לרבות** אף את הנשבע לשקר על פקדון **קדשים קלים** שהפקיד חבירו בידו, **שכן** קדשים קלים **הן ממון בעלים**, אלו **דברי ר' יוסי הגלילי. בן עזאי אומר**: בא כתוב זה **לרבות** רק את קרבן **שלמים** שהפקיד חבירו בידו, ונשבע על כך לשקר. **אבא יוסי בן דוסאי אומר**: **לא אמר בן עזאי** אלא כך: לא בכל הקדשים הקלים נוהגת שבועת הפקדון, **אלא בבכור בלבד**. ויש לדון בדברי ברייתא זו: **במאי עסקינן** [במה, באיזו תקופה עוסקים אנו]? **אילימא** [אם תאמר] שמדובר **בזמן הזה** שלאחר חורבן הבית — **הא** [הרי] את דין הקדשים הקלים והבכור לענין שבועת הפקדון **דומיא** [בדומה, בהקשר] לדינם בקרבן **השלמים קתני** [שנינו] בברייתא, והרי בזמן הזה אין נוהגים השלמים! **אלא פשיטא** [פשוט] שמדובר בברייתא זו **בזמן שבית המקדש** היה **קיים**. ונדון עוד: **במאי עסקינן** [במה, באיזה בכור עוסקים אנו] בברייתא זו? **אילימא** [אם תאמר] שמדובר בה **בבכור בעל מום — הא דומיא** [הרי בדומה] **לשלמים קתני** [שנינו], ובשלמים אין הבדל אם הם תמימים או בעלי מומים (שהרי בכל אופן הריהם של בעליהם)! **אלא לאו** [האם לא] נאמר שמדובר **בבכור תם, ושמע מינה** [ולמד ממנה] — **אית ליה** [יש לו] **לכהן זכייה בגוויה** [בתוכו, בבכור] בעודו חי. וקשה לרב נחמן!

מסורת הש"ס

ג. סנהדרין קיב,ב. ירושלמי סנהדרין פ"י ה"יז. תוספתא סנהדרין פי"ד ה. ראה ספרי דברים יג, טז. מדרש תנאים לדברים יג, טז. ילקו"ש תורה תתפח.

ד. סנהדרין ב,א.

ה. סנהדרין קיא,ב. קיב,א. ספרי דברים יג, יז. מדרש תנאים לדברים יג, יז. ילקו"ש תורה תתפח.

ו. חולין קלג,ב. בכורות לא,א. לג,ב. תמורה כד,א. תוספתא בכורות פ"ג יג. ילקו"ש תורה תרעח. תשנה.

ז. קדושין נב,ב. ב"ק יב,ב. ב"ב קכג,ב. זבחים קיד,א. בכורות נג,ב. ירושלמי ב"ק פ"א ה"א. תו"כ ויקרא ה, כא. ילקו"ש תורה תעט.

גרסות

למה לי מבהמה בכתי"מ: **למה לי מבהמתה** ובש"מ: **למה לי בהמתה.**

שאינו בכלל בהמתה בכתי"מ: **שאין נאכלין** ויש בכת"י וכן בש"מ: **שאינן נאכלין בתורת בהמתה.**

לשון

איטליז
מקור המלה הוא ביוונית, ורוב החוקרים סבורים שמקורה הוא במלה κατάλυσις (קאטאלו'סיס), שמשמעה בין השאר — כיכר השוק, מקום ציבורי וכיוצא בזה. ויש שמסביר את מקורה במלה ἀτελής (אַטֶלִיס) שעניינה — מקום פטור ממכס, ובהשאלה — יריד, מקום שבו באים למסחר (שפעמים רבות היה פטור ממכס).

ליטרא
מקור המלה הוא ביוונית λίτρα (ליטרא), והיא משמשת ביוונית בכמה משמעויות: כמידת נפח, כמידת משקל וכשם מטבע. לפי התלמוד הירושלמי משקל ליטרא יוונית מאה דינרים, והוא מוערך ב—327 גרם.

עיונים

ר' שמעון אומר בהמתה פרט לבהמת בכור ומעשר בסוגייתנו לא הובאה אלא מקצת מן הברייתא, ואולם במסכת סנהדרין הובאה הברייתא במלואה, והובאו בה בתחילה דברי תנא קמא, ובהמשכם דברי ר' שמעון.

וכך שנינו בה: "היו בה (בעיר הנדחת) קדשי קדשים, קדשי מזבח (בהמות המוקדשות לצורך קרבנות. ונחלקו אמוראים שם בפשר הדברים: אם הכוונה לקדשים קלים דווקא, או אף לקדשי קדשים) — ימותו (גורמים להם שימותו מעצמם). קדשי בדק הבית — יפדו. ותרומות — ירקבו, ומעשר שני וכתבי הקודש — יגנזו". ובעקבות דברים אלה הובאו דברי ר' שמעון ונחלקו המפרשים האם ר' שמעון חולק על דברי התנא שקדם לו, או שהוא מפרשו. שיש שסברו שמחלוקת היא זו, שהרי שנינו בברייתא בלשון "ר' שמעון אומר", ולא "אמר ר' שמעון", ולשון זו מורה על שנחלקו בדבר (כס"מ). ויש המפרשים שר' שמעון לא בא אלא לפרש את דברי התנא שקדם לו (ראב"ד).

לעולם בבעל מום ודקא קשיא לך היינו בהמתה... בסוגייתנו הובא רק הסבר זה, וללא שם אומרו, ואילו בסוגייה בסנהדרין הובא הסבר זה בשמו של רבינא. וכן הובא שם גם הסברו של שמואל, שלדעת שמואל ניתן להסביר את דברי ר' שמעון אף בתמימים. ואשר לשאלה שנשאלה, מדוע יש צורך בדרשה מיוחדת המבוססת על הכתוב "בהמתה", ולא די בדרשה הכללית "שללה ולא שלל שמים" — יש להסביר כי נצרכים שני הפסוקים הללו, כיון שמ"שללה" ניתן היה למעט רק את מה שהוא שלל שמים לגמרי, אבל בכור ומעשר שאף שבעודם תמימים אין להם פדיון, ואולם היות ולאחר שנפל בהם מום הם נאכלים לכהן ולבעלים אף בלא פדיון, היה מקום לומר שישרפו יחד עם שלל העיר, לכך יש צורך במיעוט מיוחד "בהמתה" — ולא בכור ומעשר, שיש בהם צד שמים.

אורח ההלכה

בהמת עיר הנידחת הבכור והמעשר שבתוך עיר הנידחת, התמימים — הרי הם בכלל קדשי מזבח, וימותו. ובעלי המומים — הרי הם בכלל "בהמתה", ונהרגים. כר' שמעון (וראה לח"מ). (רמב"ם ספר מדע הלכות עבודה זרה פ"ד הי"ד).

אין עושין עיר הנדחת אלא בבית דין של שבעים ואחד אין דנים עיר הנדחת אלא בבית דין של שבעים ואחד, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך" — יחידים נהרגים בבית דין של כל שער ושער, ואין המרובים נהרגים אלא בבית דין הגדול. כמשנה במסכת סנהדרין. (רמב"ם שם ה"ג).

פסולי המוקדשין נמכרין באיטליז וכו' כל פסולי המוקדשין כשיפדו מותר לשוחטם בשוק של טבחים, ולמוכרם שם, ולשקול את בשרם בליטרא כשאר החולין, חוץ מן הבכור ומן המעשר. וטעם ההבדל: לפי שהמכירה בשוק מוסיפה על דמיהם, לכן שאר הקדשים שדמיהם חוזרים להקדש, שהרי מביא בדמיהם בהמה אחרת — מוכרים אותם בשוק כחולין, שהרווח כולו של ההקדש, אבל הבכור והמעשר שאין דמיהם להקדש אלא נאכלים במומן לבעלים — לא הקילו למוכרם בשוק ולהוסיף על דמיהם לבעלים. כמשנה במסכת בכורות. (רמב"ם ספר עבודה הלכות איסורי מזבח פ"א הי"ב).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

בדחיית קושיה זו לשיטת רב נחמן **אמר אביי: לא**, מכאן אין להקשות, שכן אפשר לומר כי **לעולם** מדובר בברייתא זו בזמן שבית המקדש היה קיים, **ובבכור תם**, ואולם מדובר **בבכור בחוצה לארץ**. שכיון שמן הסתם אינו עומד להקרבה זוכה בו הכהן, ואולם בבכור בארץ ישראל אין לו כל זכות.

וכשיטת ר' שמעון היא ברייתא זו, **שאמר שאם באו** בכורות **תמימין** מחוצה לארץ לבית המקדש — הרי אלו **יקרבו** על המזבח. ומדבריו משמע שאין חובה להביאם להקרבה בבית המקדש, ומשום כך, סתם בכור בחוצה לארץ, גם בזמן המקדש, אינו עומד להקרבה, ויש לכהן זכייה בו.

א מיתיבי [מקשים] עוד על שיטת רב נחמן ממה ששנינו במשנתנו בדין התמורה שעשו כהנים בבכור שקיבלו מישראל, שלדעת ר' עקיבא אין בכך כלום, שאין הכהן ממיר בבכור. ולמד את דינו זה מחטאת ואשם, שכשם שבחטאת ואשם אין הכהנים ממירים, אף בבכור אינם ממירים. **ואמר לו ר' יוחנן בן נורי** לר' עקיבא בדחיית ראייתו זו: **מה לי** (במה זו) ראיה, שהרי **אם** הכהן **אינו ממיר בחטאת ואשם — הרי** זה משום **שאין** הכהנים **זכין בהן** (בבשרם) **בחייהן** של הקרבנות הללו, אלא רק לאחר שהוקטרו אימוריהם על המזבח, **תאמר** שכן הדין אף **בקרבן הבכור — שזכין** בו הכהנים אף **בחייו?!** ומעתה נדון בדברים הללו. **במאי עסקינן** [במה, באיזה בכור, עוסקים אנו]? **אילימא** [אם תאמר] **בבכור בעל מום — הא דומיא** [הרי בדומה] **לחטאת ואשם קאמר** [הוא אמר, נשנה במשנתנו], וחטאת ואשם אלו הריהם תמימים, שהרי הכהנים אינם זוכים בהם אלא לאחר שנזרק דמם, ואין זה אלא בחטאת ואשם תמימים הראויים להקרבה. **אלא לאו** [האם לא] נלמד מכאן שמדובר **בבכור תם, וקתני** [ושנינו] בו **שזכין בו** הכהנים **בחייו**. והרי זה איפוא שלא כשיטת רב נחמן! **אמר רבינא: הא נמי** [משנתנו זו גם כן], עוסקת **בבכור בחוצה לארץ, ור' שמעון היא, שאמר: אם באו תמימים — יקרבו**. וכמו שהעמדנו לפני כן את דברי הברייתא בדין שבועת הפקדון, וכאשר נתבאר מקודם.

ב ומציעים: **לימא כתנאי** [האם נאמר כי שיטת רב נחמן במחלוקת תנאים] היא שנויה. שכן שנינו: **בכור**, בהיותו **בבית הבעלים** הישראליים, טרם שניתן לכהן — הרי הם **עושין בו תמורה**, ואולם בהיותו כבר **בבית הכהן — אין עושין בו תמורה**. ואילו **ר' שמעון בן אלעזר אומר: כיון שבא לידי כהן — אין עושין תמורה**. ויש לשאול: הרי דעת ר' שמעון בן אלעזר **היינו** [זוהי] לכאורה דעת **התנא קמא** [הראשון], שלכאורה אין הבדל ביניהם. **מאי לאו הכי קאמר** [האם לא כך הוא, התנא הראשון, אומר]: משעה שנמצא הבכור **בבית הכהן — הוא** הכהן **עושה תמורה, ואין הבעל** הישראלי **עושה תמורה**. ואילו ר' שמעון בן אלעזר חולק ואומר שמשעה שהגיע הבכור לידי הכהן — שוב אין שניהם עושים בו תמורה, לא הבעלים הראשונים ואף לא הכהן. **אלמא** [הרי איפוא] נוכל להסיק כי התנא קמא סבור כי **אית ליה** [יש לו] **לכהן זכייה בגוויה** [בתוכו, בבכור], ולכן הוא ממיר עליו, והרי זה שלא כדעת רב נחמן. ואילו ר' שמעון בן אלעזר סבור שאין לכהן זכייה בבכור, ולכן אינו ממיר עליו, וכדעת רב נחמן! ודוחים: **לא קשיא** [לא קשה] מדעת התנא קמא שבברייתא זו על רב נחמן. כיון שמדובר בברייתא זו בבכור בחוצה לארץ, ובבכור זה ודאי שלכהן יש זכייה בו. ונחלקו בברייתא במחלוקת העקרונית של ר' יוחנן בן נורי ור' עקיבא במשנתנו, אם הכהנים ממירים בבכור. ומעתה נאמר: **הא** [זה], דעת התנא קמא שבברייתא זו, שהכהן ממיר בהיות הבכור בבית הכהן — הריהי כדעת **ר' יוחנן בן נורי**, שהכהנים ממירים על הבכור. ואילו **הא** [זה], דעת ר' שמעון בן אלעזר, שאין הכהן ממיר אף בהיות הבכור בבית הכהן — הריהי כדעת **ר' עקיבא**.

ג שנינו למעלה (ז,ב) בתחילת הסוגיה כי "בכור מוכרין אותו תם — חי, ובעל מום — חי, ובעל מום — חי, ושחוט", **אמר רב חסדא: לא שנו** שמותר לכהן למכור את הבכור **התם** כשהוא חי, **אלא** רק **בכהן** המוכר **לכהן** אחר, **אבל כהן לישראל — אסור** למכור את הבכור. **מאי טעמא** [מה טעם הדבר] — גזרו חכמים כן, בשל **החשש דלמא אזיל** [שמא ילך] **הישראל** הקונה את הבכור מן הכהן, **ושדי ביה מומא** [ויטיל בו, בבכור מום], המתירו מאיסור אכילת קדשים מחוץ למקומם, **לעולם בתם** — ולא קשיא לרב נחמן. דהתם דזכי ביה כהן מחייב — בנכור בחוצה לארץ עסקינן, דסתמיה לאו להקרבה קאי אפילו בזמן בית המקדש. ודומיא דלמה לארץ עסקינן, דסתמיה לאו להקרבה קאי אפילו בזמן בית המקדש. ודומיא דלמה הוא, דאי מייתי ליה — מצי לאקרוביה, אבל סתמיה — לאו להקרבה קאי. **ורבי שמעון היא** — דאמר לקמן בפרק "אלו קדשים" (כא,א): אם באו בכורות תמימים מחוצה לארץ — יקרבו. אם באו — אין, לכתחילה — לא. דומיא דחטאת ואשם קתני — והתם "חטאת ואשם" — בתמימים קמיירי. דקתני: אין זוכין בהן הכהנים בחייהן אבל לאחר שחיטה — זוכין, אלמא בבני הקרבה עסקינן. לימא כתנאי — אי זכי כהן בבכור תם מחייב בזמן בית המקדש, אי לא. מאי לאו הכי קאמר — תנא קמא: בבית כהן אינו עושה תמורה על ידי בעלים אלא על ידי כהן, אבל כהן ממיר בו, דאית ליה זכייה בגוויה. לא — בפלוגתא דרבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא דמתניתין קא מיפלגי. וההיא הא אוקימנא בבכור בחוצה לארץ, וקאמר תנא קמא: כהן עושה בו תמורה משבא לידו, דהא זכי ביה מחייב, דסתמיה לאו להקרבה — כרבי יוחנן בן נורי. ורבי שמעון כרבי עקיבא, דאף על גב דאית ליה זכייה בגוויה — אינו עושה תמורה על ידו, דנפקא ליה מהקישא, כדמפרש במתניתין היכן קדושה חלה עליו כו'. ענין אחר: עושה תמורה דישראל, והכהן אינו עושה תמורה לא זה ולא זה. רבי שמעון בן אלעזר כו' — זה וזה כהן וישראל, מאי לאו דרב נחמן אכא בייניהו: דהאי דקאמר תנא קמא אבל כהן אינו עושה תמורה, דאית ביה זכייה בגוויה — כרב נחמן, ורבי שמעון — ליה דרב נחמן. לא, דכולי עלמא ליה להו דרב נחמן בבכור מעליא, והכא בפלוגתא דרבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא פליגי, ובבכור בחוצה לארץ. ולהכי אמר תנא קמא דכהן אין עושה בו תמורה, ורבי שמעון — כרבי עקיבא. ליטעמא אחרינא: לימא כתנאי, בכור אבל כהן, אינו עושה תמורה לא ישראל ולא כהן. ומאמרי הכי: מימר — הוא דלא מימר, הא זבוני — מזבין ליה. רבי שמעון בר אלעזר אומר: כיון שבא ליד כהן — זה וזה אינו עושה תמורה. כלומר, דאפילו זבוני לא מצי מזבין ליה. דכל תנא בתרא לטפויי מילתא קאתי. מאי לאו דרב נחמן אכא בייניהו, דתנא קמא אית ליה דרב נחמן ורבי אלעזר אית ליה דרב נחמן. **לא שנו אלא כהן לכהן — יכול למוכרו תמיס.**

אָמַר אַבַּיֵי: לֹא, לְעוֹלָם בְּתָם, וּבְבְכוֹר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, א וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דַּאֲמַר: אִם בָּאוּ תְּמִימִין — יִקָּרְבוּ.

א מֵיתִיבִי, ב אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מַה לִּי אִם אֵינוֹ מֵימֵר בְּחַטָּאת וְאָשָׁם — שֶׁהֲרֵי אֵין זָכִין בָּהֶן בְּחַיֵּיהֶן, תֹּאמַר בְּבְכוֹר — שֶׁזָּכִין בְּחַיָּיו. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבַעַל מוּם — הָא דּוּמְיָא דְּחַטָּאת וְאָשָׁם קָאָמַר, אֶלָּא לָאו — בְּתָם, וְקָתָנֵי "זָכִין בּוֹ בְּחַיָּיו"! אֲמַר רָבִינָא: הָא נַמִּי — בְּבְכוֹר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דַּאֲמַר אִם בָּאוּ תְּמִימִים — יִקָּרְבוּ.

ב לֵימָא כְּתַנָּאֵי: בְּכוֹר, בְּבֵית הַבְּעָלִים — עוֹשִׂין תְּמוּרָה, ג בְּבֵית הַכֹּהֵן — אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁבָּא לִידֵי כֹּהֵן — אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! מַאי לָאו הָכִי קָאָמַר: בְּבֵית כֹּהֵן — הוּא עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, וְאֵין בַּעַל עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, אַלְמָא אִית לֵיהּ לַכֹּהֵן זְכִיָּיה בְּגַוֵּויהּ! — לָא קַשְׁיָא, הָא — רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, הָא — רַבִּי עֲקִיבָא.

ג אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כֹּהֵן לְכֹהֵן, אֲבָל כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל — אָסוּר. מַאי טַעְמָא — דִּלְמָא אָזֵיל יִשְׂרָאֵל וְשָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא,

מסורת הש"ס

א. ב"ק יב,ב. תמורה כא,א (משנה). ירושלמי חלה פ"ד ה"ה.

ב. ילק"ש תורה תרעז.

ג. תו"כ ויקרא כז, י.

גרסות

אמר אביי בכתה"י וברבינו גרשום: **אמר רבינא** ובש"מ חסרות מילים אלו.

מה לי אם אינו מימר יש בכת"י: **מה לי אין מימר** ובש"מ: **מה לי אם אין ממירין.**

שזכין בחייו יש בת"י **שזכה בו בחייו.**

דומיא דחטאת ואשם קאמר בכת"מ וכן בש"מ: **דומיא דחטאת ואשם קתני.**

דאמר אם באו תמימים יקרבו בכת"מ נוסף: **אף כאן תמימים יקרבו.**

בבית בעלים עושין... אין עושין יש בכת"י וכן בש"מ: **בבית בעלים עושה... אין עושה.**

בבית כהן הוא עושה תמורה ואין בעל עושה תמורה בכת"מ: **בבית כהן תם עושה תמורה ואין בעל מום עושה תמורה** ויש בכת"י וכן בב"ח: **בבית כהן כהן הוא עושה תמורה.**

לא קשיא יש בכת"י: **לא בפלוגתא.**

הא רבי יוחנן בן נורי הא רבי עקיבא יש בכת"י: **בפלוגתא דר' יוחנן בן נורי ור' עקיבא קמיפלגי** (ראה ברש"י).

תוספות

ורבי שמעון היא דאמר אם באו תמימים יקרבו — אבל לכתחילה — לא. וטעמא, משום דיש להם פרנסה במקומם. ורבי עקיבא פליג, ואמר: דאפילו דיעבד לא יקרבו. ומפרש טעמא, משום דאיתקש בכור למעשר בהמה, ומעשר בהמה למעשר דגן. מה מעשר דגן אינו בא מחוצה לארץ לארץ ישראל — אף בכור ומעשר כו'. ואם תאמר: אמאי לא אוקמא כרבי עקיבא, דלדידיה הוי טפי ממונו? ויש לומר: דלרבי עקיבא לא הויא כל כך דומיא דשלמים.

לא בפלוגתא דרבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא דמתניתין קמפלגי — כלומר, וההוא אוקימנא בבכור חוצה לארץ.

דלמא אזיל ישראל ושדי ביה מומא וממטי ליה (לחבריה) [לחכם] ואמר בכור

עיונים

ור' שמעון היא שאלו ראשונים: מדוע הועמדה הברייתא דווקא כשיטת ר' שמעון, והרי ראוי היה יותר להעמידה כשיטת ר' עקיבא הסבור שבכורות הבאים מחוצה לארץ אין מקריבים אותם כלל, ומאחר ונחשב שאינו ראוי להקרבה, יש לכהן זכייה בו, והריהו כממונו של הכהן! ותירצו שלשיטת ר' עקיבא אין הבכור דומה לשלמים הקרבים, והרי הברייתא משווה את הבכור לשלמים (תוס' ד"ה ור' שמעון). ועוד תירצו, שמוכח מן הברייתא שאין היא כשיטת ר' עקיבא, שהרי הוצרך בה כתוב לרבות שהוא ממון בעלים (תוס' ב"ק יב,ב ד"ה ואליבא דר' שמעון). ויש שתירצו שלא אמרו שהברייתא היא כשיטת ר' עקיבא, שכן לדברי ר' עקיבא היה מקום לומר שבכלל אין עליהם דין קדשים (שיטמ"ק). ויש שהציעו לגרוס במקום "אליבא דר' שמעון", "אליבא דר' ישמעאל", שכן ר' ישמעאל חולק על ר' עקיבא (תוס' ב"ק יב,ב ד"ה לכתחילה).

דילמא אזיל ישראל ושדי ביה מומא אף שחכמים חשדו בכהנים שעלולים הם להטיל מום בבכורות המצויים אצלם כדי להתירם בכך לאכילה (ומשום כך, כל כהן המביא בכור שיש בו מום כדי להתירו לאכילה, צריך שיביא עמו עדות שהמום נפל בבכור שלא על ידו, אלא מעצמו), מכל מקום לא נחשדו ישראל על כך. וטעם הדבר שנחשדו רק הכהנים בדבר זה, משום שהבכור עשוי להימצא בידיהם זמן רב עד שיפול בו מום, ויש בכך טירחה מרובה, לכך חשודים הם שיבואו להטיל בו מום כדי לקצר את הזמן. ואילו ישראל, שאין הבכור נמצא בידיהם אלא לזמן מוגבל, לא נחשדו בכך. מה עוד, שהרי אין אדם חוטא למען אחר ("אין אדם חוטא ולא לו"), ואין איפוא לחשוד בישראל שיטיל מום בבכור, שהרי סופו להינתן לכהן (תוס' ד"ה דילמא).

וסיבת הדבר שבמקרה זה של כהן המוכר לישראל את הבכור, נחשד הישראל על הטלת מום בבכור, שכן דווקא כאשר הבכור נולד ברשותו של ישראל — הוא ירא להטיל בו מום, מאחר שהיה הבכור כל הזמן ברשותו, ואין לו במה לתרץ את הופעת המום בבכור. ואולם כאשר יש לו דרך להסביר את הופעת המום, כמו במקרה זה של בכור שנמכר לו, שיכול הוא לומר שנפל המום בהיותו ברשות הכהן — יש לחשוד אף בו בהטלת מום בבכור. ואף שאין אדם מישראל חשוד על אכילת בכור בלי מום (שכן ירא הוא לעבור על איסור אכילת קדשים בחוץ), מכל מקום כאשר יש מום בבכור — חשוד הוא עדיין על אי נתינתו לכהן. ומשום כך, תיקנו חכמים שישראל המביא בכור שנפל בו מום לפני החכם על מנת שיתירנו החכם (שהרי אין בכור בעל מום ניתר לשחיטה ולאכילה, אלא לאחר שהראוהו לחכם המומחה לכך, והתירו), אין החכם נזקק להתירו אלא אם כן הביא עמו הישראל כהן. שכאשר יותר הבכור, הוא יינתן לכהן.

אורח ההלכה

אינו מימר בחטאת ואשם אין הכהנים ממירים בהמת חולין בחטאת ובאשם. שאף שמן הדין היא שלהם, מכל מקום אינם זוכים בהן מחיים, שאין להם בשבר עד שייזרק הדם. כדברי ר' יוחנן בן נורי. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א הי"ט).

בכור בבית הבעלים... בבית הכהן וכו' אין הכהנים ממירים בבכור. שאף שהכהן זוכה בבכור בעודו בחיים, מכל מקום אינו זוכה בו מתחילה, שתחילתו בבית ישראל הוא. אבל הבעלים שהמירו בבכור — כל זמן שהוא בביתם עושים בו תמורה. וכן כהן שהמיר בבכור שנולד בעדרו שלו — הרי זו תמורה. (רמב"ם שם).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

בכור זה נתן לי כהן במומו — אבל כהן לכהן ליכא למימר הכי. דלכהן המציא בכור להראותו לחכם, צריך להביא עדיס שנפל בו אותו מום מאליו. דאמרינן בבכורות בפרק "כל פסולי המוקדשין" (לה,א): כל מומין הראוין לבא בידי אדם — רועי ישראל נאמנים, רועי כהנים — אינם נאמנים, דמחמת כהנים על הבכורות. ומי שרי חכם הכי — אפילו הוי מום קבוע, ומי שרי חכם את הבכור לישראל בלא כהן עמו? אלא אם כן כהן עמו — דשמא כשידע זה שמום קבוע הוא, דלא הוי קדשים בחוץ — אכיל ליה, ולא חיים לגזילה דכהן. הלכך בעינן כהן בהדיה, ולא מצי למימר "בכור זה נתן לי כהן במומו", דאמרינן ליה: אייתי לי ההוא כהן דיהביה לך, דכל כמה דלא אייתי ליה — לא שרינן ליה הבכור, אלא אם כן יהיב ליה כהן. היינו טעמא דישראל אסור — לקנות בכור חס מן הכהן, משום דסתם בכור חס בזמן הזה נמכר בזול, דבעי לוקח לשהייה עד שיומם. הילכך הוה חלי כהן דמוזיל גבי ישראל נראה ככהן המסייע בבית הגרנות, לזרות ולעמר, כדי שיתנו לו התרומות. והוי חילול השם, דמחזי כמאן דשקיל לתרומה בתורת שכירות. וחלי כהן נמי מיחזי דמשום הכי מוזיל לישראל, כי היכי דליתיב ליה, בכורות שיוולדו לו בעדרו. ליכול מר דמברי — שנשר בכור בריאה לאכול משאר הנשר. מנא לכו הא — מי נתנו לכם? הא אינכם כהנים! ולא סבירא לכו — דאסור לקנות נשר בכור מכהן, דלמא מוזיל גבייכו, ונראה ככהן המסייע. מיזבן זבנינן — וליכא למיחש למסייע, דהא לא יהיב לן במתנה. ליטפל — לטרוח בו לגדלו, קודם שיתנו לכהן. ככהן המסייע — דהשתא הוי שיוע, שמגיעו מלטרוח בו, בגדר שיתנו לו. מוכחא מילתא — דהא מסייע הוא. שהרי מיד מגיעו מן הטרח והמזונות. מאי אמרת דלמא מוזיל — כהן, כי היכי דליתיב ליה בכורות דידן ולא לכהן אחר. לא — עביד הכי. דמסיק אדעתיה

תוספות

זה נתן לי כהן במומו — ואם תאמר: מאי בכך? והא לא שרו ליה, כיון דנפק המום מיד כהן בלא עדים — שהרי נחשדו הכהנים על זה! ויש לומר: דהכי קאמר, "נתן לי כהן במומו, וקמי דידי נפל בו מום מאליו". ואם תאמר: היכי חייש דלמא אזיל ישראל ושדי ביה מומא? והרי לא נחשדו ישראל על כך, כדאמרינן בבכורות (לה,א): דבכור ביד ישראל — הכל נאמנין עליו, דכהנים הוא דחשידי אמומי, אבל ישראל לא חשידי! ואין לומר דהני מילי בודאי בכור, היכא דסופו ליתנו לכהן, דאין ישראל חוטא ולא לו, דהא בפרק "כל פסולי המוקדשין" (שם לה,ב) אמר רב נחמן גבי ספק בכור: בעליו מעידין עליו! ויש לומר: דלא דמי, דהני מילי כשהיה תם תחילה ביד ישראל — אז ירא להטיל בו מום, מאחר שנולד ברשותו, דאין לו להשמט בשום דבר. אבל הכא, דיש לו לתלות שנתן לו הכהן במומו — יש לחשדו עליו. ונראה דלכך לא רצה לומר בענין אחר: דלמא אזיל ישראל ושדי ביה מומא ומראהו לחכם, ואמר דמעצמו נפל, ולא יאמר "כהן נתנו לי" — דכהאי גוונא לא עביד, דלמא יחשדוהו עליו, ולומר: מה לו לטרוח עליו ולהביאו לחכם, כיון דלאו דידיה הוא? ופריך: והא אמר רב יהודה אין רואין בכור לישראל אלא אם כן כהן עמו. והטעם, שמא יעכבנו לעצמו ולא יתננו לכהן. וכיון דצריך להביא הכהן — לא מצי אמר "בכור זה נתנו כהן במומו", דאמרינן ליה: אייתי (ראייה) ההוא כהן דיהבא לך, דכל כמה דלא אייתי ליה — לא שרינן ליה הבכור.

לשון רש"י היינו טעמא דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות — דרגילות הוא דמוכר בכור דמוזיל גבי [ישראל], כדי שיתן לו בכור פעם אחרת, וכל שכן דאסור לקבלו במתנה. וצריך ליזהר שאם אמר ישראל לכהן "הילך בכור זה", אם אמר לו הכהן "שלך יהא" — אז אסור לקבלו, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות.

עיונים

עד כמה ישראל חייב ליטפל בבכור אף שדנו חכמים במסכת בכורות (כו,ב) במקורם של דינים אלו מן הכתובים, כתב הרמב"ם בפירוש המשניות כי עיקר הטעם הוא, לפי שכל מתנות כהונה אין נותנים לכהן (ואף לכהן אסור לקבלן) אלא דרך גדולה, כמו שנותנים המתנות למלכים הגדולים (וכפי שנאמר בהן "למשחה", במדבר יח, ח, ופירשו חכמים — לגדולה, זבחים כח,א ועוד). ולפיכך אין נותנים לכהנים באופן שיש בו עמל וטורח. והרי זמן גידולו של ולד בהמה נמשך לאורך זמן.

הרי זה לא יתננו לו טעם הדבר, כפי שנאמר במסכת בכורות (כו,ב), משום שנראה כאילו הכהן נוטל את הבכור תמורת הטיפול בו. או לשיטת הרמב"ם (המובאת למעלה) — משום שאין זו דרך גדולה.

אורח ההלכה

קניית בכור מכהן בכור בהמה טהורה בזמן הזה, מוכר אותו הכהן אפילו לישראל, כשהוא תמים חי, וכן כשהוא בעל מום חי או שחוט. כדברי בית רב אשי. ואולם אין מוכרים אותו במשקל ומדה כדרך שמוכרים בשר חולין רגיל בשוק, אלא בשינוי, וכגון במשקל מנה כנגד מנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"א ה"ג. שו"ע יו"ד שו, ו).

עד כמה ישראל חייב ליטפל בבכור וכו' בכור בהמה טהורה (כשהוא תם) אין נותנים אותו לכהן מיד כשנולד, לפי שאין זו 'גדולה' לכהן, אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט. ועד כמה חייבים ישראל לטפל בו? בבהמה דקה — שלושים יום, ובגסה — חמישים יום. כמשנה במסכת בכורות. (רמב"ם שם הי"ד. שו"ע שם, סעיף ב. וראה שם סעיף ג).

ואם אמר לו תנהו לי בתוך זמנו אמר הכהן לבעל הבכור: תנהו לי בתוך זמן זה ואני אטפל בו בעצמי — אינו רשאי ליתנו לו, לפי שנראה כמסייע לישראל עבור המתנה. כמשנה במסכת בכורות וכרב ששת. (רמב"ם שם. שו"ע שם, סעיף ג).

וּמַמְטֵי לֶחָכָם, וְאוֹמֵר לוֹ: "בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי כֹּהֵן בְּמוּמוֹ". וּמִי שָׁרֵי חָכָם הָכִי? וְהָא אֲמַר רַב: אֵין רוֹאִין בְּכוֹר לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא אִם כֵּן כֹּהֵן עִמּוֹ! אֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הַיְינוּ טַעְמָא דְּיִשְׂרָאֵל אָסוּר — [ד] מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכֹהֵן הַמְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת.

ד מָר זוּטְרָא אִיקְלַע לְבֵי רַב אַשִׁי, אֲמַרוּ לֵיהּ: לִטְעוֹם מָר מִידִי! אַיְיתוּ לְקַמֵּיהּ בִּישְׁרָא. אֲמַר לֵיהּ: לֵיכוּל מָר, דְּמִיבְּרֵי, מִשּׁוּם דְּבוּכְרָא הוּא! מְנָא לְכוּ הָא? — אֲמַרוּ לֵיהּ: דִּזְבַן לָן פְּלוֹנִי כֹּהֵן. אֲמַר לְהוּ: לָא סְבִירָא לְכוּ הָא דַּאֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכֹהֵן הַמְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת? אֲמַרוּ לֵיהּ: לָא סְבִירָא לָן, דַּאֲנַן מִיזְבַן קָא זָבְנִינַן. אֲמַר לְהוּ: וְלָא סְבִירָא לְכוּ, הָדְתְנַן [ה] "עַד כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּיב לִיטַּפֵּל בַּבְּכוֹר, בַּדַּקָּה — שְׁלֹשִׁים, וּבַגַּסָּה — חֲמִשִּׁים יוֹם, וְאִם אָמַר לוֹ "תְּנֵהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ" — הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנֶנּוּ לוֹ. וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מַה טַּעַם — מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכֹהֵן הַמְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת! אֲמַרוּ לֵיהּ: הָתָם — מוֹכְחָא מִילְּתָא, הָכָא — מִזְבַן קָא זָבְנִינַן. **ה** לָשׁוֹן אַחֵר. אָמְרוּ לֵיהּ: הָכָא — לָא יָהֵיב דְּמֵי, הָכָא — קָא יָהֵיב דְּמֵי. מַאי אָמְרַתְּ, מוֹזִיל כֹּהֵן גַּבֵּיהּ, דְּסָבַר כֹּהֵן, דְּכִי הָוֵי לֵיהּ בְּכוֹר אַחֲרִינָא יָהֵיב נִיהֲלֵיהּ — לָא, דְּמָסֵיק אַדַּעְתֵּיהּ.

וממטי [ומביא] אותו **לחכם** (שאין מתירים לשחוט ולאכול את הבכור שנפל בו מום אלא על פי חכם המתיר בכורות), **ואומר לו** הישראל לחכם: "**בכור זה נתן לי כהן** כשהוא **במומו**". ועל סמך דבריו אלה יתיר לו החכם את הבכור, שלא כדין. ושואלים: **ומי שרי** [והאם מתיר] **חכם הכי** [כך], על סמך דבריו של הקונה הישראלי לבדו? **והא** [והרי] **אמר רב: אין** החכמים **רואין בכור לישראל** לבודקו ולהתירו בשחיטה **אלא אם כן** היה **כהן עמו** שיקבל בכור זה, שמא ישחטנו הישראל ויקחנו לעצמו! **אמר רב הונא בריה** [בנו] של **רב יהושע** הסבר אחר בדברי רב חסדא, **היינו טעמא** [זהו הטעם] שלכהן מותר למכור רק לכהן אחר, ואילו **לישראל אסור** לו למכור — **מפני שנראה** כהן זה המוכר לישראל, **ככהן המסייע** לבעלים בעבודת התבואה בהיותה **בבית הגרנות** (מקום זרייתה ברוח), כדי שעבור זה תינתנה לו התרומות מתבואה זו, דבר שאסרוהו חכמים. ואף הכהן המוכר את הבכור שברשותו לישראל (ובדרך כלל, מחירו של הבכור התם, הריהו נמוך ביותר, שהרי צריך הקונה להמתין עד שיפול בו מום, כדי שיוכל לאוכלו), נראה הדבר שמכר לו הכהן במחיר נמוך, על מנת שיתן לו להבא מבכורותיו.

ד ובענין זה של מכירת בכור לישראל, מסופר כי החכם **מר זוטרא איקלע לבי** [הזדמן לבית] **רב אשי. אמרו ליה** [לו] בני הבית בהזמנה לסעודה: **לטעום מר מידי** [יטעום אדוננו דבר]. **אייתו לקמיה בישרא** [הביאו לפניו בשר]. **אמרו ליה** [לו]: **ליכול מר, דמיברי** [יאכל אדוננו, שמבריא], בשר זה במיוחד, **משום דבוכרא** [שבשר בכור] **הוא!** שאל אותם מר זוטרא: **מנא לכו הא** [מנין לכם בשר זה], שהרי הבכור של הכהן הוא! **אמרו ליה** [לו]: **דזבן לן** [שמכר לנו] **פלוני כהן. אמר להו** [להם]: **וכי לא סבירא לכו הא** [אין אתם סבורים הלכה זו] **שאמר רב הונא בריה** [בנו] **של רב יהושע שאין הכהן רשאי למכור את הבכור לישראל, מפני שנראה** הדבר **ככהן המסייע בבית הגרנות? אמרו ליה** [לו]: **לא סבירא לן** [אין אנו סבורים] **כך, כי במקרה שלנו אין לחשוש, משום דאנן מיזבן קא זבנינן** [שאנו קונינו] **את** הבכור מידי הכהן במחיר מלא, ולא קיבלנוהו במתנה. **אמר להו** [להם] מר זוטרא: **ולא סבירא לכו** [ואין אתם סבורים] **הדתנן** [הלכה זו ששנינו במשנה]: **עד כמה ישראל חייב ליטפל בבכור** (לגדלו, קודם שימסרנו לכהן)? **בבהמה דקה** (כבשים ועזים) — **שלשים יום, ובבהמה גסה** (בקר) — **חמשים יום. ואם אמר לו** הכהן לישראל בתוך זמן זה: **"תנהו לי בתוך זמנו** שאטפל בו אני" — **הרי זה לא יתננו לו. ואמר רב ששת מה טעם** אין נותן את הבכור לכהן המבקש בתוך הזמן? — **מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות! אמרו ליה** [לו] **בני ביתו של רב אשי למר זוטרא: התם** [שם, בכהן המציע לקחת את הבכור בתוך תקופת הטיפול בו] — אסור הדבר כי **מוכחא מילתא** [מוכח הדבר], **שהרי בעצם** לקיחתו את הבכור בתוך תקופת הטיפול בו — הריהו מסייע לבעלים, וניכר שעושה כן על מנת שיקבל את הבכור. **ואילו הכא** [כאן, בקניית בכור מהכהן] — אין זה נראה ככהן המסייע בבית הגרנות, **שהרי מזבן קא זבנינן** [לקנות קנינו], **ושילמנו לכהן את** מלוא דמיו.

ה לשון אחר בדין ודברים שבין מר זוטרא ובני ביתו של רב אשי. **אמרו ליה** [לו] בתשובה: אין הדברים דומים שכן **הכא** [כאן, בכהן המציע לטפל בבכור] — **הבעלים הישראל לא יהיב דמי** [אינו נותן לו על כך דמים, כסף], ולכן יש לחשוש שמא בתמורה לטירחת הכהן חושב הבעלים לתת לו את הבכור עצמו, ובכך דומה הדבר לכהן המסייע בבית הגרנות, ואולם **הכא** [כאן, במכירת בכור לישראל] — הלא **קא יהיב דמי** [הוא נותן דמים]. **מאי** [מה, איזו] **טענה אמרת** [יש בידך לומר], שיכול מר זוטרא לומר כי יש לחשוש שנראה המחיר הנמוך ששולם עבור הבכור כאילו **מוזיל הכהן גביה** [אצלו, לישראל], **משום דסבר** [שחושב] **הכהן,** שכדאי לו להוזיל במחיר, **דכי הוי ליה** [שכאשר יהיה לו, לישראל זה] **בכור אחרינא** [אחר] — **יהיב ניהליה** [יתננו לו], ולא לכהן אחר, והרי זה ככהן המסייע בבית הגרנות — על כך יש להשיב: **לא, דמסיק אדעתיה** [לא, שמעלה הכהן על דעתו] שלא כדאי לו לוותר על דבר הנמצא בידו (הבכור), למען דבר שיכול להיות בעתיד (בכור אחר).

מסורת הש"ס

ד. קדושין ו,ב. בכורות כו,ב. כז,א. ילקי"ש תורה שנא.

ה. בכורות כו,ב. מכילתא דרשב"י כב, כט. תוספתא בכורות פ"ג א. שמחות פ"ז כב. ילקי"ש תורה שנא. עיין מכילתא שמות יג, יב. שם כב, יט. ספרי במדבר יח, טו.

גרסות

וממטי לחכם ואומר לו בכתי"מ: **וכי ממטי ליה לחכם אומר לו.**

והאמר רב בכתי"מ: **והאמר רב יהודה וכן במקבילה** ובכתה"י: **והאמר רב יהודה אמר רב.**

מנא לכו בכתי"מ ובש"מ: **אמר להו מנא לכו.**

ואם אמר לו תנהו לי בכתי"מ: **ואם אמר לו כהן תנהו לי.**

לשון אחר — לא יהיב דמי בכתי"מ חסר קטע זה.

הכא לא יהיב דמי יש בכתי"י ובדפ"א: **התם לא קא יהיב דמי.**

מאי אמרת מוזיל כהן בכתה"י וכן ברש"י: **מאי אמרת דלמא מוזיל גבן** ויש בכתי"י: **מאי אמרת דמוזיל.**

דסבר כהן — ניהלי בכתי"מ חסרות מילים אלו.

לא דמסיק אדעתיה בכתי"מ: **לא קעביד דמסיק** ויש בכתי"י וכן בש"מ: **לאיי עסיק** ובדפ"א: **לאיי לאו מסיק אדעתיה מימר אמר.**

אישים

מר זוטרא
מחבריו של רב אשי, ומגדולי האמוראים בדורו.
מר זוטרא היה לרבותיו, רב פפא ורב נחמן בר יצחק, כעין תלמיד חבר.
מלבד גדולתו בתורה, בהלכה ובאגדה, היה מפורסם כדרשן, ודרשותיו מצויות בתלמוד כולו, וכנראה שהיה לו מעמד רשמי של חכם ודרשן של בית ראש הגולה. בזקנותו נעשה מר זוטרא ראש הישיבה בפומבדיתא. יתכן שפגישותיו עם אמימר ורב אשי היו פגישות רשמיות של ראשי ישראל באותו דור משום שמוצאים אנו פעמים רבות בתלמוד פגישות משולשות אלה.

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com